

1.2.2001

האוניברסיטה העברית
הפקולטה למדעי החברה
החוג לקומוניקציה

מבוא לתקשורת חזותית

מרצה : רעיה מורג

תרגיל מס' 3 : טלויזיה

דובי קננגיסר
0-3581292-4
קבוצה ב'
נירה ניסקי

פיוצ'רמה (Futurama) היא סדרת אנימציה מבית היוצר של מאט גרונינג (Groening), יוצר "משפחת סימפסון". הסדרה מלווה את פריי, שליח בפיצריה בשנות ה-20 לחייו, שמורדם בטעות לאלף שנה בערב המילניום, ומתעורר לחיים חדשים בשנת 3000. פריי מצטרף (בסוף הפרק הראשון) לשירות משלוחים טרנס-גלקטי (כשליח...) תחת פיקודה של לילה החייזרית, כשלצידו הרובוט המדוכא (התייחסות למרווין של דאגלס אדאמס?) בנדר, הרופא "המומחה לבני אנוש" החייזר זוידברג, ופרופסור פרנסוורת', אחיינו המרוחק של פריי. הסדרה, כהרגלו של גרונינג, מטיחה חיצו לעג רבים בחברה האמריקאית. בפיוצ'רמה, מתרכזת הביקורת של גרונינג בעיקר בטלוויזיה האמריקאית ובתרבות הצריכה המתלווה אליה. בעבודה זו אראה כיצד, למרות שהסדרה לכאורה מתנגדת לקונבנציות הטלוויזיוניות, הרי שהיא משתמשת בהן ללא הרף.

א. אינטרטקסטואליות היא מאפיין של הטקסט הטלוויזיוני על פיו הטקסט יכול, אמנם, להקרא כטקסט נפרד ומבודד, אך בו בזמן ניתן לקוראו גם בהקשר של המדיום שסביבו, כמו גם טקסטים ממדיה אחרים, ובכך ליצור משמעויות חדשות שאינן נמצאות במשמעות הדנוטטיבית, המבודדת, של הטקסט¹. משמעויות אלו נוצרות על-ידי שילוב אלמנטים מטקסטים אחרים - שחקנים מסדרות אחרות, דימויים ויזואליים, דמויות, ציטוטים וכד' - אל תוך הטקסט הטלוויזיוני. הסדרה פיוצ'רמה מבוססת כולה על התייחסויות אינטרטקסטואליות וסלף-פרנציאליות שכאלה. כך, למשל, בפרק הראשון של הסדרה², מגיע פריי אל "מוזיאון הראשים", שם אצורים ראשיהם של אישים חשובים בהיסטוריה האנושית³. הראש הראשון בו נתקל פריי הוא ראשו של לאונרד נימוי, הרי הוא מר ספוק מסדרת "מסע בין כוכבים" המקורית. ההתייחסות הזו דורשת מהצופה להשוות את האוטופיה העתידנית שהציג ג'ין רודנברי בסדרתו הקלאסית, אל מול חזונו המדכא של גרונינג. הדיכוטומיה מוקצנת כאשר נימוי טוען כי "כעת הוא הזמן לחיים של שלווה וכבוד", כאשר מיד לאחר מכן מגיע "זמן ההאכלה", והראש נאלץ לקפץ בצורה מגוחכת כדי לאסוף את פתיתי האוכל הנזרקים לו.

ב. סגירות/אי-סגירות הם שני מאפיינים המתקיימים זה לצד זה במדיום הטלוויזיוני. הסגירות היא נטייתה של הטלוויזיה, מתוקף טבעה האפיזודי, להתחיל ולסיים סיפור (או "מצב") בפרק אחד, כך שבסוף הפרק, הכל חוזר לאקוויליבריום שבו הוא התחיל⁴. אי-סגירות היא התכונה ההפוכה - של המשכיות מפרק לפרק, המתבטאת בשינויים לאורך זמן, עלילות מתמשכות והדמויות החוזרות בפרקים השונים⁵. בפרק 12 של פיוצ'רמה⁶ מגיעים חייזרים לכדור-הארץ מפלנטה המרוחקת אלף שנות אור, ודורשים לראות את פרק הסיום של סדרה ששידורה הופסק בשנת 1999 (משום שפריי שפך בירה על לוח הבקרה בפוקס. הסדרה, אגב, היא התייחסות ברורה

ל"אלי מקבילי"). במהלך הפרק מצליחים פריי וחבריו ליצור פרק בסדרה, והחייזרים עוזבים מבלי להשמיד את כדור-הארץ (או, במילותיו של פריי - "בטלוויזיה, בסוף הפרק - הכל חוזר למצב הרגיל", וזאת על רקע חורבות ניו-יורק העשנה). כל החוטים נקשרו, והסיפור נגמר. אך באותו פרק מופיע גם קפטן זאפ ברניגן, דון זיואן שמנסה לפתות את לילה, הקפטן של ספינת החלל עליה משרת פריי, לשכב עימו (ובאחד הפרקים הראשונים אף מצליח בכך, עובדה המוזכרת ללילה כל אימת שהחברים נתקלים בזאפ). סיפור חיזוריו של זאפ אחרי לילה מתמשך לאורך מרבית הסדרה, ומהווה חוט של אי-סגירות המוביל מפרק לפרק.

ג. הגמוניות היא האופן בו משתמשת הטלוויזיה במגוון קודים כדי לשמר, לחזק ולהפוך לטבעית (נאטורליזציה) את האידיאולוגיה של המעמד השליט.⁷ דוגמא מטרידה במיוחד של הגמוניה זנופובית-גזענית, במיוחד אל מול הציניות והביקורת הרגילה של פיוצ'רמה, קיימת בפרק 7 של הסדרה.⁸ בסצינה אחת בפרק זה מבקרים פריי וחבריו ב"נפטון הקטנה", מעין "ציינה-טאון" עתידנית. מאחת הסימטאות קורא לפריי אדם **בעל מבטא רוסי** ומציע לו לקנות "איברים טריים, מוכנים להשתלה". כשפריי שואל מדוע על "עין קרני ה-X" כתוב "Z-Ray", אומר לו התגרן המפוקפק כי זה אותו דבר. למעשה, Z יותר טוב, הוא שתיים יותר מ-X... מאוחר יותר בפרק מסכים פריי לקנות לעצמו זימים, בתמורה לריאותיו. המוכר מציע לו להוציא את הריאות כעת, והזימים יגיעו "עוד שבוע". התגרן הזר, אם כן, מוצג לא רק כאדם מפוקפק למדי, אלא כשקרן ורוצח. מדוע, נשאלת השאלה, בחרו יוצרי הסדרה להציב דווקא אדם בעל מבטא זר בתור דמות זו, בעיקר לאור ריבוי החייזרים שחולפים על פני פריי בסצינה זו ממש? המסר הזנופובי הקיים בטקסט ברור לעין, על-אף שהוא מוסווה בסאטירה חברתית.

לסיכום, ניתן לראות כיצד גם חיצו המושחזים של מאט גרונינג נזקקים לקונבנציות הטלוויזיוניות, אפילו כאשר הוא מנסה ללעוג למדיום הטלוויזיוני עצמו, ותחת זאת הוא מחזק אותו.

¹Mimi White, "Ideological Analysis and Television" in Allen Robert C. (ed.), Channels of Discourse Reassembled, (London: Routledge, 1992), p. 193.

² ר' נספח א'.

³ וביניהם, אגב, גם ראשו של מאט גרונינג מציץ לרגע.

⁴Jane Feuer, "Genre Study and Television" in Allen Robert C. (ed.), Channels of Discourse Reassembled, (London: Routledge, 1992), p. 148.

⁵Ibid. p. 149.

⁶ ר' נספח א'.

⁷John Fiske, Television Culture, (London and New York: Methuen, 1987), p. 13.

⁸ ר' נספח א'.

ביבליוגרפיה

Feuer, Jane. "Genre Study and Television." In Allen Robert C. (ed.), Channels of Discourse Reassembled. London: Routledge, 1992, pp. 138-159.

Fiske, John. Television Culture. London and New York: Methuen, 1987.

White, Mimi. "Ideological Analysis and Television." In Allen Robert C. (ed.), Channels of Discourse Reassembled. London: Routledge, 1992, pp. 161-202.